

ФІЛАНТРОПІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКИХ МЕНШИН НА ВОЛИНІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Благодійна діяльність у всі часи існування людства не втрачала своєї актуальності. XX століття розпочалося для населення всіх губерній Південно-Західного краю Російської імперії зі злиднів, національних та релігійних утисків. Не винятком була й Волинська губернія. У звичне для волинян повсякденне життя свої корективи внесла Перша світова війна.

Єврейська меншина на Волині провадила доволі активну громадську діяльність. У кожному місті та містечку функціонували єврейські релігійні общини, громадські об'єднання культурно-просвітницького спрямування. Суттєву підтримку єврейське населення отримувало від Товариства розповсюдження просвіти серед євреїв. Особливої допомоги потребували під час Першої світової війни єврейські медичні заклади. В цей період дуже болючим для єврейських лікарень було питання фінансування.

Одним із найкращих медичних закладів Волині в роки Першої світової війни була Житомирська єврейська лікарня, заснована ще в 50-х рр. XIX ст. У стінах цього закладу працювали висококваліфіковані спеціалісти, тому він вважався найкращим за рівнем надання лікарської допомоги.

В. Доценко стверджував, що саме політика царської влади стала поштовхом до активізації діяльності єврейських общин. Євреями було розпочато кампанії з організації допомоги переміщеним та депортованим євреям з прифронтової зони, що, в свою чергу, посприяло зростанню національної свідомості та об'єднанню євреїв губернії.

Таким чином, основою соціальної діяльності була общинна взаємодопомога. Благодійність або ж добродійність є одним із важливіших аспектів єврейської традиції. Важливою складовою суспільного життя іудеїв є «міцва» – добра справа. Священна книга єврейства – Тора – закликала всіх євреїв до здійснення добрих справ всіма можливими способами. Євреї Волині займалися відкриттям медичних закладів та безкоштовних ідальень, допомогою нужденним, осиротілим дітям, будівництвом талмуд-тор та інших закладів освіти, а також притулків.

Виконання єврейської традиції – це був ще один стимул до заняття благодійністю. Допомога нужденним є втіленням у життя однієї з релігійних настанов Священних книг іудеїв – Тори і Талмуда. Саме тому обов'язком кожного єврея є здійснення добрих справ у різний спосіб, в тому числі й за допомогою благодійності. В роки Першої світової війни, напевно, не існувало такого міста чи містечка, в якому не діяло б добродійне єврейське товариство, яке брало на себе відповідальність за виховання дітей-сиріт, створення притулків для безхатченків, забезпечення збіднілих людей харчами, одягом, надання медичної допомоги й інше. Спільна мета ставала підґрунтям для об'єднання євреїв і тим самим гуртом виступу на захист своїх прав та інтересів. Таким чином, громада посідала особливе місце в житті кожного єврея.

Як показують дані Волинського губернського жандармського управління, перед Першою світовою війною в Житомирі діяло три добродійні єврейські товариства: Житомирська єврейська дешева ідальня для нужденних, Будинки для бідних євреїв, Товариство допомоги бідним дітям, які навчаються в єврейському училищі Талмуд-тора. Загальна цифра благодійних товариств на Волині досягала більше десяти, частина з яких продовжувала свої добродійні справи в роки війни.

Політика антисемітизму щодо єврейської нації мала місце не лише на Наддніпрянщині, а й на теренах Галичини. Основна відмінність погромів у підросійській Україні від погромів на інших українських територіях полягала в тому, що в першому випадку вони ґрунтувалися на релігійній основі, а в Галичині таким підґрунтям виступали економічна діяльність та лихварство. Таким чином, це створювало доволі зручні умови для того, щоб перекласти всю відповідальність непростого становища українського селянина на євреїв.

Українська національно-демократична партія в Галичині сприяла тому, щоб питання єврейських погромів постійно було відображене на шпальтах періодики, та закликала до того, щоб всіма силами протистояти цьому.

Однією з благодійних організацій, яка допомагала біженцям, був «Єврейський комітет допомоги жертвам війни». Майже все єврейське населення Волині дуже активно брало участь у різноманітних благодійних заходах.

Слід зазначити, що статут діяльності «Єврейського комітету допомоги жертвам» був затверджений на офіційному рівні, його представники були членами особливої наради з влаштування біженців. Дана організація виникла наприкінці 1914 року на чолі з Ф. Уорбургом.

Суттєва допомога жертвам війни надходила від «Джойнта» – єврейського об'єднаного розподільчого комітету зі Сполучених Штатів Америки. Вагому підтримку цей комітет мав в місті Рівному. Рівненське відділення очолював М. Закон. Так, в першу чергу допомогу отримували діти репатріантів, увага приділялася й євреям, які потребували кваліфікованої медичної допомоги, а також комітет сприяв втіленню в життя різних соціальних програм.

В роки війни функціонувало Єврейське товариство допомоги хворим «Лінас – Га цедек». Діяльність цього благодійного товариства полягала в допомозі важко хворим, що не мали змоги лікуватися в медичних закладах, безпосередньо самим лікарням і пораненим військовим в лазаретах. В силу того, що Волинська губернія була прифронтовою зоною, через її терени постійно відбувався рух як військових біженців, так і поранених на фронті.

Мали місце й благодійні громадські об'єднання євреїв, що надавали допомогу за професійною приналежністю до тієї чи іншої групи єврейського населення. Серед таких були: Товариство допомоги єврейським вчителям, Товариство опіки бідних ремісників і робітників-євреїв, Товариство допомоги постраждалим з євреїв комерційним службовцям та дрібним торговцям і ряд інших товариств такого ж спрямування.

Джерела фінансування добродійних товариств були за своїм характером досить різними:

- внески єврейських громад міст і містечок;
- кампанії зі збору коштів з ініціативи філантропічних товариств;
- діяльність єврейських політичних партій – нелегальна;
- запровадження жорсткої цензури;
- значні пожертви заможних євреїв.

Варто відмітити, що у 1917 р. можна спостерігати за поживленням громадської діяльності всіх етнічних груп Волині, в тому числі й волинських євреїв. Так, з приходом до влади Центральної Ради було вперше підняте питання етнокультурних потреб етнічних меншин як один із головних напрямків політики держави. Восени 1917 р. на одному зі з'їздів поневолених народів Росії, котрий відбувся з ініціативи Центральної Ради, було ухвалено постанову «Про національно-персональну автономію». Одночасно з прийняттям IV Універсалу Центральної Радою було ухвалено «Закон про національно-персональну автономію». Даний закон став невід'ємною частиною Конституції Української Народної Республіки та надавав широкі права етнічним общинам, а саме право на національно-персональну автономію. Взагалі ж питаннями розвитку етнічних меншин республіки займався спеціально створений Секретаріат у справах національностей, а також урядництва: єврейське, польське, російське.

С. Петлюра виступив ініціатором створення в Українській Народній Республіці єврейських бойових дружин з метою захисту представників єврейства від погромів. Уряд Директорії, як і Центральна Рада, не лишив поза увагою проблему етнічних меншин. Таким чином, було відновлено дію вже ухваленого за часів Центральної Ради закону «Про персонально-національну автономію». Доповненням до цього закону був закон, підписаний В. Чеховським, що передбачав кримінальну відповідальність за образу особистості тієї чи іншої національності. В той час було утворено урядовий відділ у справах національних меншин.

З розгортанням революційних хвилювань на Волині розпочала свою діяльність у 1917 р. Волинська губернська спілка вчителів-євреїв. Метою установи було підвищення освітнього рівня волинських євреїв. Її діяльність охоплювала не лише освітню сферу, а й полягала в допомозі медичним закладам, облаштуванні дитячих садків, притулків тощо.

Перепис населення 1897 року показав, що євреї з-поміж інших волинських націй мали досить високий рівень освіченості, що не є дивним. Так, за активної участі єврейських благодійних організацій в роки Першої світової війни продовжували свою роботу єврейські навчальні заклади. Зокрема, з початком бойових дій на теренах волинського краю функціонувало 16 талмуд-тор, де здобували освіту до двох тисяч хлопчиків; станом на 1915 рік у регіоні діяло 32 єврейських казенних і приватних училища.

З-поміж великої чисельності різноманітних єврейських товариств досить відомим є товариство «Гарбут», яке сприяло тому, щоб у єврейських школах вивчали іврит – мову священних єврейських текстів, та їдиш – розмовну побутову мову східноєвропейських євреїв.

Отже, єврейський етнос, що проживав на теренах Волинської губернії, зробив значний внесок в її соціально-економічний розвиток. Філантропічна діяльність єврейських товариств та організацій в роки Першої світової війни допомогла жити і розвиватися в складних соціально-економічних умовах. Відкриття притулків, лікарень, допомога нужденним, будівництво навчальних закладів, – все це для єврейського населення було життєвою необхідністю.